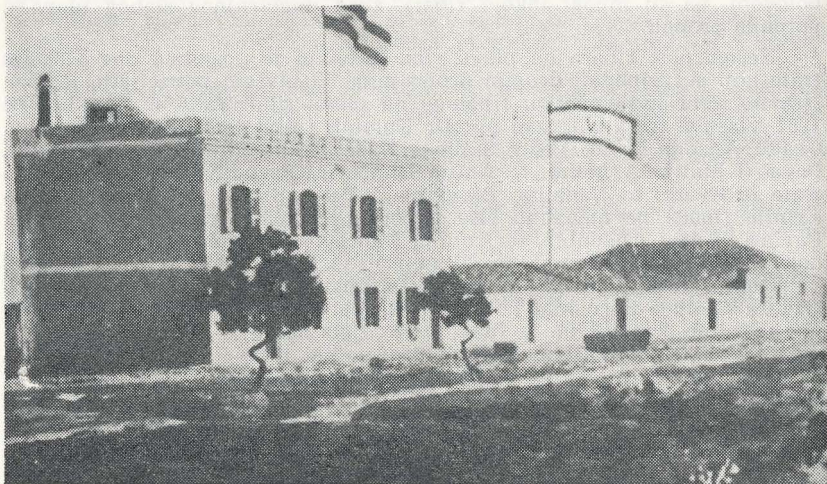

POLA STOLJEĆA AKTIVNOSTI HVARANA
U RIBARSKOJ INDUSTRIJI PORTUGALA¹

(nastavak članka »Brodarsko-ribarske operacije Hvarana na otoku Lampedusi, u Tunisu i Portugalu« — Zapisi o zavičaju, sv. IV)

Luka Dančević

Aktivnost obitelji Novak u Portugalu prikazana je u navedenoj publikaciji samo sumarno i to do godine 1914. Te godine su bile prekinute veze između Hvara i Portugala uslijed Prvog svjetskog rata kada su se — u protivničkim taborima — Austro-Ugarska i Portugal našli u ratu.

Kuća Novaka u Lagosu. Slova »V. N.« na zastavi znače »VICKO NOVAK«

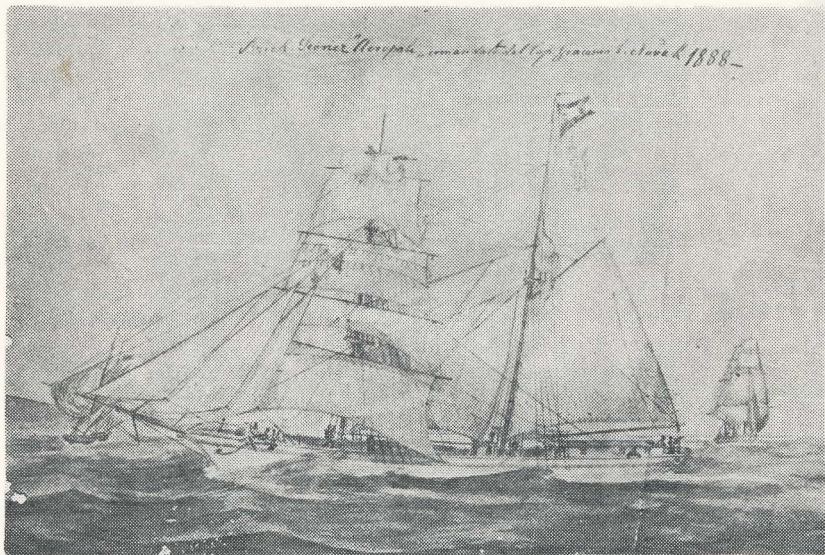
¹ U okviru ove tematike spada i članak istog autora »Lutanje starogradskog jedrenjaka »GIUSEPPE SECONDO« zbog kolere na Malti godine 1865.« u Hvarskom zborniku 1.

*Marcelo Novak Jakova († 1953.) u Olhao,
Portugal*

Na taj se način obiteljski arhiv u Hvaru o navedenim operacijama završava s tom godinom i nije ranije bilo raspoloživih podataka o tome što se događalo poslije 1914. Naknadno je iz Portugala dobijena dokumentacija² i o tome razdoblju, pa se može objaviti slijedeći nastavak.

U članku »Brodarsko-ribarske operacije...« navedene su okolnosti i početak tih operacija godine 1861. od strane paruna Tomaža Novaka (r. 1815-u?). U Portugalu je 1890. započeo rad Juraj Novak, sin Vicka. Tomažo je bio stariji, a Vicko mlađi sin Jakova (1795—1860). Kako se pionirski posao soljenja srdela s prvom bazom u Lagosu (Sl. 1) uspješno širio, Jurju se postupno priključuju braća Vladimir i Stjepan, oba kapetani duge plovidbe, te rodak Marcelo (Sl. 2) Jakova, a unuk paruna Tomaža. Marcelo je odmah samostalno radio i osnovao bazu u Olhao, ali u poslovnoj zajednici s ocem i braćom u Hvaru (Ivan i Perikle, oba

*Brik-skuner »ACROPOLI« od 117 tona nosivosti. Građen u Kopru
1888. Vlasništvo kap. Vicka Novaka*

kap. d. pl.), kao što je i Juraj radio u zajednici s braćom, upravljani od oca kap. Vicka iz Hvara. Obje su grupe imale posebne i vrlo raširene poslovne veze za plasman soljene ribe, a naročito u Italiji i Grčkoj. Njihov se izvoz kretao u dobrim godinama od 10—15.000 barila soljene ribe i jednim dijelom je obavljan njihovim vlastitim brodovima. Tako je Jurjeva grupa raspolagala od 1889—1900. s brik-skunerom »ACROPOLI« (Sl. 3) od 117 tona nosivosti, a poslije parobrodom »ALGARVE« od 647 tona (poslije smrti Vicka Novaka nazvan »BUON PADRE«). Marcelova grupa je od 1886—1900. imala skuner (BLENA D.« od 100 tona nosivosti, luke pripadnosti Stari Grad na Hvaru. Ovaj je brod bio potopljen uz španjolsku obalu, kod rta Gata blizu Almerie, od jednog španjolskog parobroda.

Od početka njihovog rada godine 1890., pa u toku 24 godine do Prvog svjetskog rata poslovali su s velikim uspjehom i njihova organizacija se stalno širila s novim bazama za soljenje srdela (Lagos, Olhao, Sines, Portimao i Ayamonte u Španjolskoj) i izgrađenim objektima. Međutim, rat koji je buknuo godine 1914., donio im je svima skoro pot-

² Zahvaljujem nastojanju kap. Novaka koji je to omogućio. Podaci su sadržani u opširnom pismu na engleskom jeziku s 3 priključene slike, datiranom u Lisabonu 29. VI 1974., upućenom kap. L. N. od Eveline kćerke pok. kap. Vladimira Novaka udate za Bernarda Vieira Judice da Costa.

Evelina Vieira Judice da Costa rođ. Novak (kod 2) u Hvaru 1969. s Marijom Radovinović (kod 1) rođ. Novak (kćerka kap. Jakova Vickovog) i kap. Leonidas Novak (kod 3)

punu propast. Naime, svi Novakovi u Portugalu bili su austrijski državljani i zbog toga su oni i njihova imovina bili tretirani kao neprijateljski. Morali su obustaviti svaki rad, a njihovi objekti i instalacije bili su zapečaćeni, te im je tako propalo 6.000 barila punih soljene ribe u vrijednosti od nekoliko stotina milijuna eskudosa. Marcelo je morao napustiti Portugal i prijeći u Španjolsku, gdje je radio kao menadžer u tvornici soljene ribe Grka Papaleonardosa, a poslije u tvornici sardina Italijana Augusta Bruna.

Po svršetku rata (1918.), Marcelo je u Lagosu i Olhau ponovno započeo vlastitu proizvodnju, ali sada ne više soljene ribe već fileta (inčuna — anchovies). Obnovljena proizvodnja razvijala se uspješno do ekonomske krize 1930., kada je bankrot nekih banaka u Portugalu uzrokovao i prestanak rada. Marcelo je umro u Olhau u februaru 1953., gdje živi njegova žena i sin Joao.³

Braća Juraj i kap. Vladimir su za vrijeme Prvog svjetskog rata ostali u Portugalu, jer su bili oženjeni iz obitelji ratnih saveznika,⁴ ali

³ Marcelo Novak Jakova bio je oženjen za Engleskinju Ameliju Andrew. Imala je 87 godina u 1974., a njihov sin Joao Andrew Novak (2. 1921) tada je radio kao šef financija u gradu Tavira kod Olhao-a, a živio u Olhau (podaci prema bilj. 2).

su njihove ribarske baze i postrojenja u Lagosu i Olhau bili u toku rata upropašteni. Poslije 1918. g. braća su s Grgom Dimitri Nikolau Karalam-populosom osnovali zajedničku tvornicu u Vila Real de Santo Antonio kod Olhao-a u blizini španjolske granice. Proizvodili su sardine, filete i tune u maslinovom ulju. Njihov brat kap. Stjepan i rođak Vincenzo osnovali su zajedničko poduzeće poslije rata s bazom u Lagosu za soljenje ribe, koja je radila do godine 1925. Kap. Vladimir, Vincenzo i Portugalac Raimundo osnovali su u Setubalu bazu za soljenje ribe 1939. g., koja je prestala radom 1944. g., uslijed Drugog svjetskog rata.

Kako se vidi pionirska inicijativa članova obitelji Novak u ribarskoj industriji Portugala, započeta godine 1890., trajala je pola stoljeća. Započeta u Lagosu, širila se s prekidima u mjestima: Olhao, Sines, Vila Real de Santo Antonio i Setubal, te Isla Cristina kod Ayamontea u Španjolskoj.

⁴ Juraj Novak Vickov bio je oženjen za Francuskinju Marie Boulain. Zivili su u Lagosu. Nisu imali djece, već su usvojili Oliviju, koja se 1925. udala za Bernabe Pimenta Formisinho, s kojim je imala 2 sina i 2 kćerke. Juraj je umro u Lagosu 1953.

Kap. Vladimir Novak Vickov bio je oženjen za Engleskinju Evelinu Pidwell s kojom je imao 3 kćerke: Evelinu, Anitu i Slavinu. Evelina (Sl. 4) (Eva) r. 1907. živi u Lisabonu i ona je prikupila podatke od bilj. 2-4 upućene u navedenom pismu, na čemu joj se izražava zahvalnost. Kap. Vladimir je umro 1. XII 1963. u 93-oj godini života (r. 17. IX 1870.).